MATEI VIȘNIEC'S NOVEL. EXPLANATIONS FOR A MERCHANT OF NOVEL'S BEGINNINGS

Simona-Nicoleta Minciu
PhD. student, „Ovidius" University of Constanța

Abstract: The article "Matei Vișniec's novel. Explanations for A Merchant of Novel's Beginnings" is an attempt at analyzing the postmodern elements identified within this text. The novel deals with several aspects such as the status of the artist, the act of writing in the digital era as well as the result of this work (the book as real/virtual object). The plot in its entirety seems to revolve around two characters, Guy Courtois and Mister M. Guy Courtois works for an agency which delivers beginnings of novels to authors that are willing to get inside the literary milieu (among which Mr. M). Mister M meets Guy Courtois at a book festival and asks for his help in order to overcome writer's block and achieve success. The narrative structure also contains Guță, a dead character, but who is aware of the act of writing and Easy, a software that helps the character produce literature. The postmodernism of the analyzed novel is given by the vagueness, the authorial mutations, the multilayered nature, the dystopia, fragmentation, intertextuality, autobiography and autoreferentiality.

Keywords: Matei Vișniec; novel; postmodern; literature; A Merchant of Novel's Beginnings

În perioada 1992-2016 Matei Vișniec scrie șase romane: *Cafeneaua Pas-Parol* – 1992, *Sindromul de panică în oraşul Luminilor* – 2009, *Domnul K eliberat* – 2010, *Dezordinea preventivă* – 2011, *Negustorul de începuturi de roman: roman caleidoscop* – 2013 şi *Iubirile de tip pantof. Iubirile de tip umbrelă…* – 2016.

Negustorul de începuturi de roman de Matei Vișniec, apărut la Cartea Românească, se subintitulează „roman caleidoscop", tocmai pentru a sublinia modul în care acesta trebuie analizat. După o simplă trecere în revistă a sensurilor acestui termen, lectorul deduce menirea sa în cadrul textului, dar și modul în care trebuie privit textul: „caleidoscop – 1. aparat optic format dintr-un cilindru opac în interiorul căruia se găsesc mai multe oglinzi, dispuse astfel încît mici piese viu colorate, aflate la capătul opus celui prin care se privește, să formeze, prin rotirea cilindrului, diferite imagini simetrice. 2. Rubrică într-o publicație, periodic, emisiune la radio sau la televiziune etc. cu un conținut extrem de variat" (Marcu 190). Practic, în romanul său, Matei Vișniec creionează o lume aflată în anarhie în care discursul este orientat asupra actului scriitoricesc și a principalilor săi actori (autorul, naratorul și personajele). La capătul acestui roman se lansează ipoteza romanului/ romanelor individuale. Astfel, fiecare individ va fi capabil să „auto-scrie"/ „tran-scrie" viața în propriul roman, realizat după mecanismele impuse de existența și necesitățile sale. Individul va delega rolul de scriitor unei mașinării setate după placul său și capabile să surprindă într-un mod impersonal viața în toate formele sale.

Pe parcursul scrierii acestui roman, autorul pare că deconstruiește un puzzle, pentru a-i lăsa cititorului plăcerea descifrării sale. Parcurgînd acest roman, lectorul se află în ipostaza copilului avid de a dezlega un puzzle dat pentru a se bucura de imaginea completă. Ca-n orice joc de puzzle unde fiecare piesă este importantă, în cadrul textului fiecare fragment/ secvență este esențial/ă pentru a înțelege sensurile, dar și mecanismul scriiturii. Lectorul este cel care la capătul parcurgerii tuturor fragmentelor textuale va conferi, parțial, coerența narativă a romanului. În *Negustorul de începuturi de roman* Matei Vișniec aplică ceea ce Mircea Cărtărescu definea ca fiind fragmentarism: „orice discurs posibil astăzi este prin forța

BDD-A30568 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:06:22 UTC)

lucrurilor doar un fragment alcătuit din fragmente" (Cărtărescu 96). Astfel, se verifică ideea de puzzle prezentată anterior.

Irina Petraș consideră că acest roman este scris „din perspectiva unui bun cunoscător al psihologiei lecturii, dar și a unuia la fel de bine informat în arhitectura romanescă" (Petraș 48).Autorul mânuiește cu abilitate vocile narative și propune un joc al perspectivelor narative și al personajelor inedite, după modelul postmodernismului. Astfel, caracterul postmodern este dat și de fragmentarism, de „topica narativă și de caracterul său voit difuz" (Bora 33).

Se observă un adevărat joc al vocilor narative, identificîndu-se o voce principală care ulterior deleagă prerogativele naratoriale altor voci precum Guy Courtois (neguțătorul), X, domnul M, Guță și Easy, programul de scriere cu Patch. Orice pattern literar este încălcat în acest roman al lui Matei Vișniec. Raportul uman (individ/om) – nonuman (mașinărie/ program de scriere) este remarcat spre sfîrșitul romanului unde, din dorința de a se diminua rolul tehnologiei, se sugerează ideea că moartea este cea care definește poziția omului în raport cu mașina, primul lăsînd ceva în urmă și după trecerea în neființă, pe cînd existența artificială nu: „Oamenii sunt totuși prezenți prin lucrurile pe care le-au abandonat. Pentru că și-au abandonat totul: și-au abandonat mașinile, sacoșele, ghiozdanele, pălăriile, bastoanele, umbrelele... [...] Toate mașinile, taxiurile, autobuzele au aerul de a fi părăsite brusc. [...] Obiectele de pe străzi și trotuare par aduse de un torent" (Vișniec 58-59). În finalul textului se lansează ipoteza unei înlocuiri totale a umanului din activitatea scriitoricească, cu Easy, software specializat în redactarea de opere literare.

De asemenea, autobiografismul și amestecul genurilor sunt alte elemente specifice postmodernismului indentificate în textul analizat. Caraterul autobiografic este dat de numeroasele pagini în care se prezintă personalități culturale (Petre Țuțea, Eugen Jebeleanu, Virgil Mazilescu, Elena Ştefoi, Laurenţiu Ulici, Nichita Stănescu ș.a.), de activitatea de la Casa Monteoru (aici își programau diverse întîlniri toți membrii Uniunii Scriitorilor) și de modul în care curgea viața cu cîțiva ani înaintea Revoluției de la 1989. În ceea ce privește amestecul genurilor literare, se observă caracterul dramatic al unor scene/ dialoguri, dar și prezența poemelor[1] scrise pentru domnișoara Ri (rezultate ale transformării stării psihice și fizice în limbaj poetic de către patch-uri).

Pe lîngă caracterul de metaroman (dat de notațiile auctoriale cu privire la modul în care trebuie scris un roman), se remarcă și autoreferențialitatea spre sfîrșitul textului, cînd Easy, software-ul specializat în operă romanescă, afirmă: „textul care va fi scris este un roman triplu mixt în care se amestecă elemente autobiografice, o poveste de dragoste şi elemente care îl fac inclasabil – proză caleidoscopică imposibil de încadrat într-un gen literar" (Vișniec 371-372).

În *Negustorul de începuturi de roman* totul devine clișeu înainte de a fi la stadiul de idee, naratorul aflîndu-se fără încetare în căutarea unui început nou. El se vede nevoit să înceapă mereu un alt fragment de text pentru a capta atenția cititorului cu începutul unei noi povești, evitînd astfel o sucombare scriitoricească: „Nu uitați însă că există și prime fraze sinucigașe... Imaginați-vă un început de roman de mare forță, dar care are traiectoria unui bumerang. Ce face ea atunci? Ei bine, revine la un moment dat și vă izbește în plină figură. Dar știți și dumeavoastră că un autor, un scriitor autentic, cînd începe să scrie își asumă anumite riscuri... Inclusiv acela de a sfîrși sub dărîmăturile construcției sale..." (Vișniec 6-7).

[1] „Trei zile am stat la coadă/ la cabinetul de întâmplări/ ca să verific dacă întîlnirea mea cu Domnișoara Ri/ fusese sau nu prevăzută/ NU, verdictul a fost clar/ aproape toți cei o mie de funcționari însărcinați cu gestiunea întâmplărilor din viața mea/ au spus NU/ unul singur a spus totuși NU DEȘI/ iar un altul a spus NU DAR/ toți sunt niște funcționari imbecili și neatenți/ acesta este/ adevărul/ toată ziua beau cafele, fumează și scrutează superficial/ traiectoriile ființelor din mine/ ieșirile mele în univers, spaimele și gesturile mele bruște/ le-am spus/ din moment ce Domnișoara Ri nu era prevăzută în viața mea/ ce caută ea în poem la mine?" (Vișniec 22)

BDD-A30568 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:06:22 UTC)

Rețeta unui roman de succes constă în folosirea unui început care să depășească orice așteptare: „Un bun început de roman ori este un declic metafizic, ori nu este nimic [...] Un deget care apasă pe trăgaci, iată ce înseamnă de fapt o primă frază reușită, intensă. Un adevărat început de roman este izbucnirea unui incendiu interior" (Vișniec 6). Neguțătorul de începuturi de roman mărturisește fără ezitare că a livrat astfel de începuturi unor scriitori consacrați precum Kafka, Tolstoi, Wells, Camus, Melville ș.a. Succesul romanelor acestor autori se datorează frazelor- incipit trimise de către Neguțător, personaj enigmatic aflat undeva în umbra agenției pe care o reprezintă tocmai pentru a evidenția existența fulgurantă a cuvintelor și nu rolul individului care le emite. Agenția pe care o reprezintă „are o structură suprastatală" (Rațiu 6), iar conducătorul ei, Neguțătorul, un veritabil deus ex machina al scriiturii, cunoaște toate cercurile scriitoricești, de la directori de ziare și reviste, manageri de edituri și critici literari, pînă la numărul impresionant de cărți care au fost publicate pe parcursul a cîteva secole. Neguțătorul nu se ocupă de simpla livrare a unor începuturi, ci activitatea sa presupune decizia în legătură cu destinul scriitoricesc al unor autori aflați în impas, dar și selecția viitorilor colaboratori în funcție de un profil psihologic prestabilit. După ce scriitorul a fost selectat se demarează a doua etapă, și anume corespondența dintre cei doi pentru trasarea unor direcții scriitoricești – alegerea incipitului de succes, curgerea operei plecînd de la acest început și utilizarea principalelor tehnici prin care se poate scrie un roman vrednic de un Premiu Nobel.

Se caută perpetuu ineditul pentru a-l scoate din anonimat pe scriitorul care și-a pierdut menirea și se simte dezorientat. Iată rețeta de succes a unui bun început în viziunea Neguțătorului: „Prima frază a unui roman trebuie să conțină ceva din energia unui strigăt inconștient care provoacă o avalanșă... Trebuie să fie o scînteie care declanșează o reacție în lanț ... Iată din ce motiv prima frază nu este niciodată una inocentă. Ea conține în sine, în germene, întreaga poveste, întregul conflict. Prima frază este ca un embrion doldora de posibilități [...]" (Vișniec 5). În *Negustorul de începuturi de roman* o poveste o anulează pe precedenta pentru ca acesta să fie anulată la rîndul ei de o alta. De fapt, fiecare început nou de roman are în consistența sa începutul de roman precedent pe care tocmai l-a negat – „Nuanța experimentală este dată de îndrăzneala scriitorului de a construi un roman-rizom […]. Structura rizomatică se explică prin faptul că fiecare poveste care compune romanul este insulară, avînd tăria și identitatea proprie, aceasta nedăunînd narațiunii, nefracturînd-o într-o manieră de neînțeles" (Bora 33). Pe parcursul textului agenția urmărește identificarea unui incipit model care să asigure succesul și ieșirea din anonimat a fiecărui scriitor care apelează la serviciile sale – „Prima frază a unui roman trebuie să fie un fel de locomotivă capabilă să tragă după ea tot șirul ulterior de cuvinte, de fraze, de pagini și de capitole, tot cortegiul de caractere și toată înlănțuirea de întîmplări și metafore […]. Prima frază este o explozie care mai devreme sau mai tîrziu trebuie să dea naștere unei lumi" (Vișniec 7). Nu orice personaj este conștient de statutul acestei prime fraze – „Puțini autori sunt conștienți de natura specială a acestei prime fraze, de faptul că ea are funcția unui veritabil Big-Bang..." (Vișniec 8). Conform Irinei Petraș, fiecare început nou de roman este „un mic studiu de teorie a romanului și de redefinire a actului dublu scris-citit, cu complexele lor intercondiționări" (Petraș 48).

Într-un studiu dedicat romanului vișniecian, Virgil Rațiu a remarcat că principiile enumerate pe parcusul textului sunt utilizate chiar de Matei Vișniec în scrierea propriei opere, dezvăluindu-se astfel caracterul de metaroman: „El construiește și dezvoltă deliberat o mulțime de începuturi de roman. Romanul însuși propune cîteva începuturi de roman, firește, fiecare început sprijinindu-se pe un anumit proiect care la rîndul său se sprijină pe personaje distincte, atît de necesare în realizarea unei cărți, care să stîrnească întregul interes al umanității" (Rațiu 6).

Pe de o parte, metafora incipiturilor neterminate trimite la ideea vieții sub forma unei serii de începuturi, individul contemporan, consumerist de meserie, fiind prins în cursa

BDD-A30568 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:06:22 UTC)

acestora. În epoca consumerismului, omul este devorat de trenduri și forțat să abandoneze orice activitate/ proiect în desfășurare, pentru un nou început care este la modă și care captează atenția publicului. Continuarea sau renunțarea la trend provoacă angoasă, iar acceptarea trendului și renunțarea la proiectul/ activitatea în desfășurarea culminează cu o stare de fericire temporară. În *Negustorul de începuturi de roman*, fericirea este sinonimă unui nou început, indiferent de ce natură este acesta.

Pe de altă parte, această metaforă trimite la angoasa sufletească a omului prins în incapacitatea de a alege între numeroasele posibilități/ experiențe care i se oferă. Insul vișniecian duce o luptă cu propriul sine în încercarea de a-și depăși limitele.

Întregul text propune o serie de dihotomii postmoderne de tipul: autorul clasic al perioadelor precedente și cel nou care are la dispoziție alte tehnici/ mașinării pentru a imagina lumi sau pentru a transcrie viața cu toate elementele ei definitorii; scriitura anterioară și scriitura postmodernă prezentată în cadrul textului; statutul cărților noi (virtuale) și cel al cărților vechi, statutul precedent al instanțelor narative și statutul actual al acestora ș.a.

Pe întregul parcurs al textului se observă o forfotă a personajelor care migrează din bucata textuală în care au fost închipuite, pentru a se amesteca cu celelalte, dar fără „să părăsească subiectul pentru care au fost imaginate" (Rațiu 6). Subiectul romanului se concentrează în jurul unor personaje precum: Guy Courtois (reprezentantul agenției care se ocupă cu livrarea începuturilor de roman); domnul M, scriitor, „fals personaj central" (Bora 33) care cîștigase un premiu literar, numele lui fie trimite la personajul Mathieu Caradin din romanul *Dezordinea preventivă*, fie la autorul Matei Vișniec; domnul X (personaj care rămîne singur pe pămînt); Bernard (librar care sprijină activitățile agenției); domnișoara Ri, se ocupă de transcrierea unor texte cu scopul de a le salva (ei îi sunt dedicate o serie de poeme pe parcursul textului – poemele pentru sîni, pentru buze, poemul-cercel etc.); Guță, personaj mort (care este lucid și conștientizează actul scrierii); Easy[2] (software prin intermediul căruia Guță scrie literatură și care treptat va lua locul Agenței de începuturi) etc. Dintre aceste personaje, unele par la rîndul lor autori – domnul M pare că scrie povestea lui X (verificată de ochiul „criticului" Guy Courtois) și domnișoara Ri lasă impresia că este scriitoare, avînd în vedere că transcrie niște texte pe marginea cărora intervine cu modificări. Care este personajul reprezentativ al romanului? Să fie domnul M? Să fie Guy Courtois? Oare este domnișoara Ri? Oare este X? Dacă personajul central este chiar Easy, software ce scrie literatură în locul lui Guță?

În concluzie, subiectul romanului trimite la ideea unei picturi pe sticlă de frumusețea căruia s-a bucurat doar scriitorul egoist și care, vrînd să provoace lectorul la un joc al reconstrucției, l-a spart în mii de bucăți amestecîndu-le, revenindu-i celui din urmă obligația de a reuni fragmentele pentru a decela un mesaj parțial coerent, dar și pentru a se lăsa încîntat de frumusețea imaginii globale. *Negustorul de începuturi de roman* ficționalizează procesul scrierii unui roman de la primele rînduri, intens dezbătute, și pînă la produsul final, care nu pare unul reușit. Easy, software literar, continuă opera începută de Guță la propriul computer, dar mort de aproximativ trei ani. Aflat sub asediul unor porumbei intrați pe fereastră, Easy creează un roman distopic, fragmentar și parțial coerent. Textul are la bază ideea alienării actului scriitoricesc autentic și înlocuirea sa cu programe/ mașinării care produc pe bandă rulantă opere literare fără a mai avea nevoie de starea/ atmosfera inspirațională de care depindeau autorii în trecut. Textele scrise de Easy au rolul de a mulțumi gusturile lectorilor avizi după aventură și suspans, fără ca acestea să fie considerate ulterior texte de o reală valoare literară. În *Negustorul de începuturi de roman* literatura se află în colaps.

[2] „Pentru prima dată în istoria literaturii un roman este dictat de un autor mort" (Vișniec 380)

BDD-A30568 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:06:22 UTC)

BIBLIOGRAPHY

Bora, Călina. *Negustorul de începuturi de roman*. Steaua 5-6, mai-iunie, 2015. 33-34.
Cap-Bun, Marina şi Nicolae, Florentina (coord.). *Literatura, teatrul şi filmul în onoarea dramaturgului Matei Vişniec*. Constanţa: Ovidius University Press, 2015.
Cap-Bun, Marina şi Nicolae, Florentina (coord.). *Culturi şi civilizaţii est-europene. In memoriam Aida Todi*, Constanţa: Ovidius University Press, 2016.
Cărtărescu, Mircea. Postmodernismul românesc. București: Humanitas. 2010.
Diaconu, Radu. *Negustorul de sfîrşituri ale literaturii*. Timpul – supliment literar, iunie, 2014.
2.
Marcu, Florin. *Marele Dicționar de Neologisme*. ed. a X-a. București: Saeculum Vizual, 2008.
Petraș, Irina. Matei Vișniec sau Efectul Babel, Steaua1-2, 2014. 48-49.
Raţiu, Virgil. *Negustorul de începuturi de roman de Matei Vişniec*. Mişcarea literară, Bistriţa, 1, 2016. 6-7.
Vișniec, Matei. *Negustorul de începuturi de roman- roman caleidoscopic*. Iaşi: Polirom, 2014.
Vișniec, Matei. *Dezordinea preventivă*. Bucureşti: Polirom, 2011.

BDD-A30568 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:06:22 UTC)